

СТАВОВИ УЧЕНИКА И НАСТАВНИКА О НАДАРЕНИМ И ТАЛЕНТОВАНИМ УЧЕНИЦИМА

Аутор: ЖИВКО ЛЕКИЋ

e-mail: zikas.lekic1122@gmail.com

Ментор: доц. др Маријана Маран
Независни универзитет Бања Лука
Педагошки факултет

Увод: Рад се бави феноменом надарене и талентоване дјеце у образовању, истичући њихов изузетан потенцијал у учењу и стваралачким активностима, као и потребу за њиховим препознавањем и подршком у савременом друштву, уз осврт на историјски развој и дефиниције појмова.

Циљ: Циљ је препознавање начина на које наставници препознају талентоване и надарене ученике, као и метода и облика рада који се примјењују у раду са таквим ученицима, кроз емпијско истраживање.

Материјал и методе: Истраживање се ослања на упитник са отвореним и вишеструким питањима, спроведен у двије основне школе (ЈУ ОШ „Georgios A. Papandreu” Лакташи и ЈУ ОШ „Бранко Ћопић” Бањалука), са узорком од 74 ученика (V–VII разред) и 24 наставника (VI–IX разред), уз анализу литературе и личних опажања.

Резултати: Ученици углавном повезују надареност са талентом (нпр. учењем, спортом, умјетношћу), а већина вјерује да се довољно обраћа пажња надаренима (81%) и да се они нормално уклапају у друштво (70%). Наставници препознају надарене по знању, креативности и вокабулару, али су мишљења подијељена о адекватној подршци (33% сматра да је недовољно), са приједлозима за додатну наставу и посебне програме.

Закључак: Надарена и талентована дјеца захтијевају већу подршку кроз посебне наставне планове, индивидуалне приступе и иницијативе (нпр. спортске гимназије), јер тренутна ситуација не пружа довољно простора за њихов развој, што може довести до потискивања потенцијала.

Кључне ријечи: надареност, талентованост, стваралаштво, учење, постизање успеха, способност.

УВОД

Препознавање и давање значаја надареној и талентованој дјечи датира још од давнина, а однос према овој популацији се током историје мијењао у складу са друштвеним, културним и образовним вриједностима једног времена. Још је Платон позивао друштво да посвети посебну пажњу васпитању „свијетле дјеце”, без обзира на социјални статус њихових родитеља.

Стари Грци су високо цијенили своје дијалектичаре, Римљани своје градитеље, Италијани XVI вијека славили су умјетнике, Нијемци XVII вијека композиторе, а Енглези XIX вијека своје књижевнике. Ови појединци, захваљујући својим изузетним способностима, оставили су трајан траг у развоју човјечанства. Многи научници управо њих сматрају кључним носиоцима друштвеног и цивилизацијског напретка.

У савременом добу, посебно у америчком образовном систему, питање рада са надареном и талентованом дјецом добија велику пажњу. Постоје специјализоване школе и програми намијењени искључиво надареним ученицима, као и индивидуализовани образовни планови (IEP – *Individualised Educational Program*) који омогућавају прилагођавање наставе способностима сваког појединца (*A guide to the Individualized Education Program*, 2023). У многим развијеним земљама препознавање и подршка талентованима постали су важан сегмент образовне политике још педесетих и шездесетих година XX вијека, када је наглашена улога талентованих у области науке, технологије и умјетности.

У Босни и Херцеговини, и поред постојања законских оквира, системска подршка надареној дјечи још увијек није у потпуности развијена. Иако закон о основном образовању и васпитању Републике Српске (члан 86, став 2) предвиђа могућност убрзаног напредовања за ученике са изузетним способностима, практична примјена овог права је, нажалост, несвакидашња у савременој пракси.

Недостатак посебних програма, стручних кадрова и материјалних услова често представља препреку за адекватан развој талената код дјеце, те је ово и проблем истраживања.

Циљ овог истраживања је да се испитају ставови наставника и ученика о препознавању и начинима пружања подршке надареним и талентованим ученицима. Рад настоји да укаже на актуелне проблеме у препознавању и раду са талентованима, као и на могуће правце унапређења постојеће праксе.

Када је у питању појам „таленат“, он се у литератури различито дефинише. На примјер, у *Енциклопедијском рјечнику Једајоје* (1963. година) наглашава се да је таленат „природна способност која појединцу омогућава високо достигнуће у одређеном подручју“. Са друге стране, у савременом психолошком приступу (*PsyConsulting*, 2022) истиче се да таленат представља манифестацију потенцијалне талентованости.

Сама могућност или тенденција да се таква способност развије назива се диспозиција. Појмовима „надарен“, „таленат“, „генијалац“, „креативан“ приступало се на више начина, са различитих гледишта и са различитим циљевима. Понекад се долазило и до различитих резултата истраживања и различитих закључака. Све ово говори о комплексности проблема надарености па због тога неки аутори сматрају да не постоји цјеловита теорија о надаренима. Одређени аутори (Максић, 2007; Марланд, 1971; Винер, 2005; Давид, 2004) не праве разлику међу тим појмовима. У Педагошкој енциклопедији (1989. година) не налазимо разлику међу појмовима, талентовано и обдарено дијете.

Историјски гледано, талентованом дјецом најприје су, под утицајем Левиса Термена, који је први систематски проучавао надарену дјецу, сматрана дјеца са високом интелектуалном способношћу (у смислу опште талентованости), затим дјеца чији су резултати трајно високи у многим областима, а потом се тежиште ставља на креативне процесе, да би се са развојем психологије личности у дефиницији талентованог дјетета нагласак ставио на „јединствен скуп црта личности“ као дистинктивну карактеристику талентованости.

Талентованом дјецом такође се сматрају она са изузетно развијеним специјалним способностима као што су: музичке, ликовне, драмске и слично. Талентованост је многострана, разноврсна и повезана са цјелокупном личношћу дјетета, може постојати у различитом степену и квалитету. Тако, М. Чудина–Обрадовић (1991. година) надареност дефинише на сљедећи начин: „Надареност је необичност, изнимност понашања која се огледа у квалитетнијем, бољем, значајнијем резултату или продукту него што га постижу остали појединци са сличним карактеристикама“.

Поред појмова „надарен“ и „талентован“ сусрећемо и појмове „генијалност“ и

„креативност”. Геније је појам који унутар појма „талентованости” има два значења. Оба су значења повезана са схватањем врло високог степена способности. Унутар психометријске дефиниције термином „генијалац” означени су људи чији је коефицијент на тестовима интелигенције виши од 160.

Аутори (Максић, 2007; Марланд, 1971; Винер, 2005; Давид, 2004) дефинисању појма „талентованост” прилазе са различитих аспеката. Нови савремени приступи у раду са талентованом дјецом донијели су неке промјене, смањена је ауторитативна улога васпитача/учитеља/наставника, на тај начин је дјечи дозвољено више слободе, васпитачи/учитељи/наставници морају прелазити границе уобичајеног педагошког рада, умјесто давања информација и рјешења морају тражити само активност и самостално тражење рјешења.

Васпитачи/учитељи/наставници не смију инсистирати на памћењу и понављању садржаја, већ на разумијевању и критичком размишљању. Програми у предшколској установи не смију придоносити томе да талентована дјеца препознају сама себе као другачије, изнимно успјешне, него треба развити такав начин размишљања о властитим могућностима, стављајући нагласак на спознавање своје вриједности. У непосредном раду са дјецом, васпитачи, уз помоћ и подршку педагога, психолога и других стручних сарадника, требају осмислити оквире и обавезе, садржаје и активности усмјерене на развој талента.

Дистинкција појмова надареност, даровитост и таленат се огледа у томе да надареност представља урођени, неувјежбани потенцијал, док је таленат стечено, системски развијено постигнуће, при чему се појам даровитост користи као шири термин који обухвата оба. С обзиром на различита тумачења аутора, у раду су се поменути појмови користили као претходно поменути.

Материјална подршка представља један од кључних предуслова за рад са талентованом дјецом, а то подразумева обезбјеђивање средстава за опрему и наставне материјале, набавку стручне литературе, као и континуирано професионално усавршавање васпитача. Поред тога, неопходно је осигурати укључивање додатних стручних радника који ће радити са талентованом дјецом. Предшколска установа има обавезу да створи услове за свеобухватан развој дјетета као духовног, моралног, интелектуалног и друштвеног бића, у складу са његовим индивидуалним потенцијалима.

Најновија истраживања показују да надарена и талентована дјеца немају простора за лично и професионално усавршавање, када говоримо о законима Босне и Херцеговине, дјеца која су надарена и талентована немају могућност тзв. „прескакања разреда”. Дијете које је талентовано и надарено не може из II разреда прећи у IV (заобићи III разред) иако је већ испред своје генерације, у смислу надарености и талентованости коју посједује. Једина предност која се даје дјетету које је надарено или талентовано јесте члан 86 закона о основном образовању и васпитању Републике Српске, став два, који гласи: **„Ученик може, у току једне школске године, завршивши два разреда (у даљем тексту: убрзано најпредовање) ако се истиче оштрим способношћу, истиче највише резултате у савладавању наставног програма, има одличан оштри успјех и примјерно владање у досадашњем школовању”**.

МЕТОДОЛОГИЈА РАДА

За препознавање и откривање надарене и талентоване дјеце у педагошкој пракси примјењују се два основна приступа: спонтано опажање, регистравање и описивање талента, те организовано и системско идентификовање на основу унапријед утврђених индикатора надарености и талентованости. У овом истраживању као

примарни инструмент прикупљања података одабран је упитник, који представља структурисан или полуструктурисан документ са унапријед дефинисаним сетом питања или изјава на које испитаници дају своје одговоре. Анализа је вршена тако што су сви одговори записивани и на самом крају збрајани.

Упитник као истраживачки инструмент широко је заступљен у друштвеним и психолошким истраживањима, али и у бројним другим научним областима као што су образовање, здравствена заштита, социологија, маркетинг и сличним пољима. Избор овог инструмента темељи се на процјени да ће омогућити прикупљање адекватних и релевантних података у оквиру постављених истраживачких цијелина. Упитник је конструисан кроз консензусни приступ, обухватајући кључна питања и ставке у вези са подршком и препознавањем надарене и талентоване дјеце у школском окружењу.

Методолошки приступ подразумевао је израду два одвојена упитника, прилагођена специфичностима циљних група – једног намијењеног ученицима и другог намијењеног наставницима. Питања су пажљиво формулисана узимајући у обзир узраст испитаника, њихово искуство и улогу у наставном процесу. Упитник за ученике садржавао је питања која су се фокусирали на самоперцепцију талента, као на примјер: „Да ли сматраш да имаш посебан таленат у некој области (музика, ликовна умјетност, спорт, математика и слично)?“, затим на перцепцију подршке од стране наставника: „Да ли наставници препознају твој таленат и подржавају те у његовом развоју?“, те на преференције у вези са школским активностима: „Да ли би волио/вољела да школа организује више активности за талентовану дјецу?“

Упитник намијењен наставницима био је конципиран тако да обухвати њихова професионална запажања и искуства у раду са надареном дјецом. Питања су укључивала процјену присутности надарених ученика у одјељењу: „Да ли у свом одјељењу имате ученике који показују натпросјечне способности у појединим областима?“, идентификацију примијењених педагошких метода: „Које методе и облике рада најчешће користите у раду са надареном дјецом?“, као и процјену институционалне подршке: „Сматрате ли да школа има довољно услова и подршке за рад са талентованим ученицима?“

Структура упитника била је прилагођена специфичностима обе циљне групе, узимајући у обзир разлике у искуству, годинама старости и когнитивним способностима. Упитник за ученике садржавао је девет питања, док је упитник за наставнике обухватао десет питања. Оваква диференцирана структура омогућила је прикупљање релевантних података о ставовима, искуствима и перцепцијама обе групе испитаника, што је допринијело свеобухватнијем и вишедимензионалном сагледавању истраживачког проблема. Упитници су садржавали комбинацију отворених питања и питања са вишеструким избором, чиме је постигнута равнотежа између квантитативних и квалитативних података.

Истраживање је спроведено у двије образовне установе: ЈУ Основна школа „Georgios A. Papandreu“ Лакташи (Александровац) и ЈУ Основна школа „Бранко Ћопић“ Бања Лука. Узорак истраживања чинили су ученици петог, шестог и седмог разреда, те наставници који предају у шестом, седмом, осмом и деветом разреду истих школа. Укупан број испитаника који су учествовали у истраживању износио је 98, од чега 74 ученика и 24 наставника.

Истраживање је спроведено у периоду од осам дана, уз пуну сарадњу и подршку наведених образовних установа. Упитник је био у потпуности анониман, а прикупљени подаци коришћени су искључиво у сврху овог научно-истраживачког рада. Треба напоменути да је приликом штампања упитника за ученике дошло до техничке грешке у нумерацији питања – након четвртог питања умјесто петог слиједило је осмо питање, што је узето у обзир приликом анализе прикупљених података.

ДИСКУСИЈА

Резултати овог истраживања пружају вриједан увид у препознавање и подршку надарене и талентоване дјеце у образовном систему Републике Српске, посматрано из перспективе двије кључне групе актера – ученика и наставника. Анализа прикупљених података открива комплексну слику која укључује како позитивне аспекте тако и значајне изазове у раду са овом специфичном популацијом ученика.

Један од кључних налаза истраживања односи се на начин на који ученици концептуализују појмове надарености и талентованости. Доминантно схватање ових појмова кроз призму академског успјеха и школских перформанси (боље и брже учење, одличне оцјене, активност на часу) указује на традиционално и релативно уско разумијевање надарености, казала је, у дољенаведеним табелама са резултатима, дескриптивна метода анализе. Овакво схватање је у складу са налазима бројних истраживања (Рензули, 1978; Терман, 1925) која показују да се у образовним системима надареност још увијек претежно идентификује кроз академска постигнућа, док се други облици даровитости – умјетничка, кинестетичка, интерперсонална, интраперсонална често занемарују или потцјењују.

Генерализација појма таленат, који ученици, по резултатима овог истраживања, претежно повезују са умјетничким и спортским активностима, одражава утицај популарне културе и медија на младе људе, гдје се талент често приказује кроз успјехе у музици, сликарству, глуми или спорту. Међутим, из педагошке перспективе, ово представља редукционистички приступ који не препознаје вишедимензионалност надарености. Гарднерова теорија вишеструких интелигенција (Гандер, 1983), Рензулијев модел три прстена (Рензули, 1978) или Танненбаумов модел психосоцијалних фактора надарености (Танненбаум, 1986), сви наглашавају да је надареност комплексан феномен који обухвата различите домене способности, мотивацију, креативност и утицај околине.

Посебно је значајан налаз да неки ученици препознају емоционалну димензију надарености кроз одговор „када неке нешто даш од срца”. Иако је овај одговор био ријетак, он указује на важно, али често занемарено подручје – емоционалну и социјалну надареност. Истраживања Дабровског о емоционалној надинтензивности (Дабровски, 1972) или радови Мајер-Саловеу о емоционалној интелигенцији (Мајер & Салове, 1997) показују да надарени појединци често посједују повишену емоционалну осјетљивост, емпатију и способност разумијевања сложених међуљудских односа. Занемаривање ове димензије надарености у образовној пракси може довести до тога да се значајан број емоционално и социјално надарених ученика никада не идентификује и не добије адекватну подршку.

Наставници, са друге стране, по овом истраживању, показују нешто софистицираније разумијевање индикатора надарености, наглашавајући креативност, велики вокабулар, знатижељност и специфичне одговоре на питања. Ово је очекивано с обзиром на њихово професионално искуство и обуку, али је забрињавајућа чињеница да значајан број наставника (33,3%) није препознао надарене ученике у својим одјељењима, што стоји у очигледној супротности са перцепцијом ученика (90,5% потврђује присутност надарених вршњака).

Прво, могуће је да наставници примјењују строже или специфичније критеријуме за препознавање надарености, фокусирајући се на изузетна постигнућа, док ученици препознају шири спектар способности код својих вршњака. Друго, могуће је да дио наставника није адекватно обучен за идентификацију надарених ученика, посебно оних чија се надареност не манифестује кроз одличне оцјене или узорно понашање, што, у суштини, и није у опису њиховог посла.

Литература о надареним ученицима (Довдали & Колангело, 1982) препознаје

феномен „подбацивачи” (*underachievers*) надарених ученика, који из различитих разлога – недостатка мотивације, породичних проблема, неадекватног курикулума не испољавају свој пуни потенцијал у школским перформансама.

Случај ученика С. С. (трећи разред ЈУ „ОШ Младен Стојановић” Лакташи) савршено илуструје овај феномен. Изузетно надарен у ликовној умјетности и математици, са натпросјечним способностима читања, овај ученик истовремено показује проблематично понашање, недовољан академски успјех и неадекватне комуникационе вјештине. Традиционални приступ идентификацији надарености, који се фокусира на академски успјех и пожељно понашање, највјероватније не би препознао овог ученика као надареног, што би резултирало губитком прилике за развој његових изузетних способности.

Резултати са дискусијом

Резултати су анализирани квантитативно и квалитативно дескриптивном методом, при чему су одговори на отворена питања груписани према тематским категоријама, док су питања са вишеструким избором обрађена дескриптивном статистиком.

Упитник за ученике је, како смо претходно нагласили, садржавао отворена питања и питања са вишеструким избором. Одлучили смо се за ове видове питања, јер смо испитаницима жељели да дамо „слободу” да напишу своје мишљење за, по нама кључна питања истраживања, те за питања са вишеструким избором, јер сматрамо да ће у тим питањима испитаници пронаћи одговор који је својеврстан њиховом размишљању.

Читајући одговоре на упитнике, дошли смо до идејног закључка да је свако дијете индивидуа за себе, што је оставило позитиван утисак. Нису се трудили да ураде што прије, него су заиста дали своје мишљење.

Мјерни инструменти (упитници)

1. Упитник за ученике (укупно девет питања)

Овај упитник је садржавао отворена питања на почетку, чији су одговори касније груписани, а затим питања са вишеструким избором (Табела бр. 1. Упитник за ученика).

2. Упитник за наставнике (укупно десет питања)

Овај упитник је садржавао четири отворена питања и шест питања са вишеструким избором (Табела бр. 2. Упитник за наставнике).

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА У ОДНОСУ НА НАЛАЗЕ ДРУГИХ ИСТРАЖИВАЊА

Резултати спроведеног истраживања указују на специфичности у перцепцији, препознавању и подршци надарене и талентоване дјеце у школском систему Републике Српске. Кроз анализу ставова ученика и наставника, могуће је уочити сличности, али и извјесна одступања у односу на резултате других домаћих и страних истраживања у овој области.

Перцепција појма надарености и талентованости

Ученици у овом истраживању надареност и талентованост најчешће повезују са академским успјехом, брзином учења и високим оцјенама, што указује на доминацију традиционалног схватања даровитости као искључиво когнитивне способности. Овај налаз подудара се са резултатима бројних истраживања у региону и свијету.

Тако, на примјер, Ђурић (2017) и Влаховић–Стетић (2018) наводе да ученици даровитост најчешће поистовјећују са школским успјехом, док се креативност, емоционална интелигенција или умјетнички таленат ријетко препознају као облици надарености. Слично томе, Фримен (Freeman, 2001) и Најхарт (Neihart, 2006) наглашавају да млађи ученици имају тенденцију да даровитост виде као „памет у школи“, што се може повезати са ограниченим когнитивним и социјалним искуством у том узрасту.

Тиме се потврђује да је и у нашем истраживању присутно уско разумијевање појма даровитости, које се подудара са налазима ранијих радова, али и указује на потребу за развијањем педагошког дискурса који ће подстицати шире схватање надарености као вишедимензионалног феномена.

Ставови наставника о препознавању надарених ученика

Наставници су у овом истраживању као главне индикаторе надарености истicali креативност, знатижељу, велики вокабулар и оригиналност у размишљању. Ови налази у складу су са Рензулијевим моделом три прстена (Renzulli, 1978), који надареност дефинише као интеракцију изнадпросјечних способности, високе мотивације и креативности.

Слично запажање износи и Максић (2007), која истиче да наставници најчешће идентификују даровите ученике према њиховом понашању на часу, начину комуникације и степену оригиналности, а не према објективним психометријским показатељима. Међутим, значајан проценат наставника у овом истраживању (33%) није препознао надарене ученике у свом одјељењу, што је у складу са резултатима Радовановић и сарадника (2015), према којима већина наставника у школама Републике Српске и Србије није прошла адекватне обуке за идентификацију и рад са надареном дјецом.

Овакви налази потврђују потребу за систематском едукацијом наставника и увођењем стручних програма који би ојачали компетенције наставног кадра у области диференциране наставе и индивидуализованог приступа.

Социјална интеграција надарених ученика

Према резултатима овог истраживања, већина ученика (70%) и наставника (79%) сматра да се надарени и талентовани ученици „нормално уклапају у друштво“. Овај налаз дијелом се разликује од резултата студија као што су оне које су спровели Крос (Cross, 2011) и Зајднер и Метјуз (Zeidner & Matthews, 2017), а које указују да даровити ученици често осјећају социјалну изолованост и потешкоће у прилагођавању групи.

Могуће објашњење за ову разлику лежи у узрасту испитаника – ријеч је о ученицима основне школе, код којих се разлике у способностима мање изражавају него у средњошколском периоду. Поред тога, културолошки фактори и скромнија медијска експозиција даровитости у нашем друштву доприносе томе да се натпросјечност не перципира као одступање, већ као дио уобичајеног школског окружења.

Подршка надареним ученицима у настави

Један од кључних налаза нашег истраживања тиче се степена прилагођавања наставе надареним ученицима. Иако наставници изражавају позитивне ставове према раду са овом популацијом, само мали дио њих (око 20%) континуирано примјењује диференциране методе, као што су обogaђивање наставног садржаја или груписање према способностима. Најчешћи облик подршке је додатни рад, што се у већини случајева своди на пружање више задатака исте врсте, а не на садржајно обogaђивање које стимулише критичко и креативно размишљање.

Овај податак се у великој мјери поклапа са истраживањима из Србије и Црне Горе (Ковачевић и сар., 2019; Митровић и сар., 2021), која наглашавају да се због преоптерећености наставних планова и програма и недостатка одговарајућих материјала наставници ослањају на најлакше примјениве стратегије. Акцелерација се, на примјер, готово уопште не примјењује, иако је у међународној пракси (VanTassel-Baska, 2005) препозната као једна од најефикаснијих стратегија. Отпор према акцелерацији често је укоријењен у миту да она нарушава социјални развој дјетета, иако истраживања то оповргавају.

Налази нашег истраживања, стога, откривају диспропорцију између позитивних намјера наставника и стварне примјене ефикасних метода. Потребно је хитно ревидирање курикулума и пружање практичних водича наставницима за имплементацију модела обogaђивања (нпр. модел обogaђивања у учионици – Schoolwide Enrichment Model), који би омогућили систематичан и структурисан приступ развоју потенцијала сваког надареног ученика.

Ово захтијева, не само интервенције на нивоу стручног усавршавања, већ и структурне промјене у организацији наставе које ће наставном кадру пружити вријеме и флексибилност неопходну за индивидуални рад. Коначно, иако је перцепција о доброј социјалној интеграцији охрабрујућа, недовољна примјена прилагођених програма указује да систем још увијек не прати развојни потенцијал ових ученика на адекватан начин.

ЗАКЉУЧАК

Имајући у виду резултате упитника, сматрам да не влада атмосфера за промјену тренутне ситуације, о којој се доста расправља, али изузетно мало ради. Као примјер системског приступа подршци развоју надарених ученика у области спорта, издваја се оснивање Спортске гимназије у Бањалуци. Ова институција омогућава да ученици који посједују изразите спортске способности буду препознати и адекватно развијани кроз организовани тренинг под надзором квалификованих стручњака.

Поред физичког и техничког усавршавања у изабраном спортском програму, ученици настављају редовну наставу, што омогућава усклађивање спортских и академских обавеза. Такви модели образовања представљају конкретан примјер како се надареност може системски подржати, омогућавајући талентованим ученицима да остваре свој пун потенцијал, а да не буду ограничени стандардним наставним програмом.

Истовремено, овакав приступ указује на значај континуиране едукације наставника и стручних сарадника, као и потребу за обезбјеђивањем адекватних ресурса, како би се осигурао свеобухватан развој надарених ученика – не само у спортским, већ и у академским и социјалним компетенцијама. На овај начин, Спортска гимназија и слични програми могу послужити као модел добре праксе у препознавању, развоју и подршци надарених и талентованих ученика у различитим областима.

Нагласак је на надарености и талентованости, али ни општег образовања не мања. Овакав облик иницијативе је први пут реализован у региону. Подстицање и оснаживање самопоуздања ученика да испоје своје способности је кључно, не само за њега, него и за друштво.

У цјелини, налази оба упитника потврђују да, упркос постојећим законским оквирима (нпр. члан 86. Закона о основном образовању), практична подршка остаје ограничена, са фокусом на академске домене и недовољним препознавањем вишедимензионалне надарености (нпр. емоционалне или креативне).

Ограничења истраживања укључују мали и локално ограничен узорак (двije школе, 98 испитаника), техничке грешке у упитнику за ученике, те ослањање на самоизвјештавање, што може увести субјективне пристрасности и ограничити генерализацију налаза.

За даља истраживања препоручује се проширење узорка на више школа и региона, укључивање објективних тестова интелигенције и талента, те лонгитудинални приступ за праћење ефеката предложених програма (нпр. индивидуализованих планова или додатне наставе). Ово би омогућило дубљу евалуацију и развој системске подршке надаренима у Републици Српској.

ЛИТЕРАТУРА

- Винер, Е. (2005). *Даровитија дјеца: митови и стварности*. Загреб: Институт за педагошка истраживања.
- Давид, М. (2004). *Образовање даровитих: изазови и перспективе*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Драшковић, Ј. (1989). Појам геније. У *Педагошка енциклопедија* (стр. 123–125). Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Енциклопедијски рјечник педагогије*. (1963). Загреб: Матица Хрватска.
- Закон о основном васпитању и образовању Републике Српске. (2019). *Службени гласник Републике Српске*, 81(7), 45–67.
- Марланд, Д. (1971). *Даровитости: студија интелектуалног потенцијала младих*. Вашингтон, ДЦ: Национални институт за образовање.
- Максић, С. (2007). *Даровитије дейје у школи: од идентификације до подршке*. Нови Сад: Филозофски факултет – Депарتمان за педагогију.
- Попадић, Д. (2009). *Насиље у школама: узроци, последице и превенција*. Београд: Институт за психологију.
- Теодосић, Р. (ур.), & Вученов, Н. (ур.). (1967). *Педагошки рјечник I и II*. Сарајево: Завод за уџбенике Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине.
- Терман, Л. М. (1915). *Ментална хигијена изванредне дјеце*. Чикаго, ИЛ: Универзитет у Чикагу – Одсек за психологију.
- Education Week. (2023, 17. јул). What is an IEP? Individualized education programs explained. Преузето 10. септембра 2025. са <https://www.edweek.org/teaching-learning/what-is-an-iep-individualized-education-programs-explained/2023/07>
- SHL Србија. (2022, 10. мај). Од теорија до проверене праксе: шта је таленат? Преузето 10. септембра 2025. са <https://www.shl.rs/blog/od-teorija-do-proverene-prakse-sta-je-talenat/>
- CARE Deutschland-Luxemburg e.V. у БиХ. (2017). *Програм У Млади – Иновативни приступ у превенцији родно заснованог насиља и промоцији здравих животињних стилова младих и дјевојака*. Сарајево, Босна и Херцеговина.

ПРИЛОЗИ

РБ	Ајтем (Питање)	Тип питања	Примјери одговора (Ајтеми за груписање/Изборни ајтеми)
1.	Шта за тебе значи бити надарен, а шта бити талентован?	Отворено	Када неко има неки таленат; Када је неко надарен; Нешто у чему си добар; Када неке нешто даш од срца; Скривени таленат који свако има; Када неко добро пјева или црта; Када неко одлично учи и помаже другима у учењу.
2.	Како препознајете надарене, а како талентоване другаре?	Отворено	По учењу, паметни су; Имају одличне оцјене; Активни су на часу; Када су често на табли; Добри су другари; Лијепо цртају, уче и пишу; По томе што добро играју неки спорт.
3.	Да ли у твом разреду има надарених другара?	Вишеструки избор	Да/има; Не; Неки да, неки не.
4.	Које су карактеристике надарених и талентованих ученика?	Отворено	Боље и брже уче; Не друже се много; Непослушнији су; Не воле да уче.
5.	Надарени и талентовани ученици се:	Вишеструки избор	Више уклапају у друштво; Мање уклапају у друштво; Нормално уклапају у друштво.
6.	Колико се обраћа пажња на надарене и талентоване ученике?	Вишеструки избор	У великој мјери; Довољно ; Недовољно.
7.	Да ли наставници излазе у сусрет надареним и талентованим ученицима?	Вишеструки избор	Да; Не; Понекад.
8.	Да ли си заинтересован да учествујеш у програму за надарену дјецу?	Вишеструки избор	Да; Не; Суздржан.
9.	Надарена и талентована дјеца превише долазе до изражаја.	Вишеструки избор	Да; Не; Једнако се третирају као сва остала дјеца.

Табела бр 1. Упитник за ученике

РБ	Ајтем (Питање)	Тип питања	Примјери одговора (Ајтеми за груписање/Изборни ајтеми)
1.	Како препознајете надарене и талентоване ученике?	Отворено	Знатижељни, велик вокабулар, истичу се; Велик вокабулар; Креативне идеје; Специфични одговори на питања.
2.	Да ли сте се сусретали у Вашем разреду са надареном и талентованом дјецом?	Вишеструки избор	Да; Не; Понекад.
3.	Које су карактеристике надарених и талентованих ученика?	Отворено	Креативност; Истицање у одређеним активностима; Брзо завршавају задатке; Досада на часовима.
4.	Омогућава ли се надареним и талентованим ученицима адекватан приступ?	Отворено	Да; Не; Требало би више; Да, колико је то могуће; Трудим се; Понекад; Сматрам да им треба више времена, простора и слободе давати.
5.	Како бисте унаприједили образовање надарених и талентованих ученика?	Отворено	Додатна настава; Посебним програмима за усавршавање; Измјеном наставног плана и програма; Задаци за самостални рад; Брже прелажење градива.
6.	Надарени и талентовани ученици се:	Вишеструки избор	Више уклапају у друштво; Мање уклапају у друштво; Нормално уклапају у друштво.
7.	Колико се у школи обраћа пажња на надарене и талентоване ученике?	Вишеструки избор	У великој мјери; Довољно; Недовољно.
8.	Да ли наставници излазе у сусрет надареним и талентованим ученицима?	Вишеструки избор	Да; Не; Понекад.
9.	Да ли бисте учествовали у креирању програма који више обраћају пажњу на надарену и талентовану дјецу?	Вишеструки избор	Да; Не; Суздржан.
10.	Надарена и талентована дјеца превише долазе до изражаја.	Вишеструки избор	Да; Не; Једнако се третирају као сва остала дјеца.

Табела бр. 2. Упитник за наставнике

Одговор	Број одговора	Проценат (%)
Када неко има неки таленат	23	31,1
Када је неко надарен	6	8,1
Нешто у чему си добар	3	4,1
Када некоме нешто даш од срца	3	4,1
Скривени таленат који свако има	3	4,1
Када неко добро пјева или црта	3	4,1
Када неко одлично учи и помаже другима у учењу	2	2,7

Табела бр. 3. Ставови ученика о појму надарености и талентованости

Одговор	Број одговора	Проценат (%)
По учењу, паметни су	16	21,6
Имају одличне оцјене	9	12,2
Активни су на часу	7	9,5
Када су често на табли	6	8,1
Добри су другари	4	5,4
Лијепо цртају, уче и пишу	4	5,4
По томе што добро играју неки спорт	4	5,4

Табела бр. 4. Начини препознавања надарених и талентованих другара

Одговор	Број одговора	Проценат (%)
Да/има	67	90,5
Не	6	8,1
Неки да, неки не	1	1,4

Табела бр. 5. Заступљеност надарених и талентованих ученика у одељењу (перцепција ученика)

Одговор	Број одговора	Проценат (%)
Боље и брже уче	63	85,1
Не друже се много	7	9,5
Непослушнији су	2	2,7
Не воле да уче	2	2,7

Табела бр. 6. Карактеристике надарених и талентованих ученика према мишљењу испитаника

Одговор	Број одговора	Проценат (%)
Више уклапају у друштво	19	25,7
Мање уклапају у друштво	3	4,1
Нормално уклапају у друштво	52	70,3

Табела бр. 7. Перцепција уклапања надарених и талентованих ученика у друштво

Одговор	Број одговора	Проценат (%)
У великој мјери	8	10,8
Довољно	60	81,1
Недовољно	6	8,1

Табела бр. 8. Колико се обраћа пажња на надарене и талентоване ученике

Одговор	Број одговора	Проценат (%)
Да	51	68,9
Не	6	8,1
Понекад	17	23,0

Табела бр. 9. Ставови ученика о подршци наставника надареним и талентованим ученицима

Одговор	Број одговора	Проценат (%)
Да	44	59,5
Не	15	20,3
Суздржан	15	20,3

Табела бр. 10. Спремност ученика да учествују у креирању програма за надарену и талентовану децу

Одговор	Број одговора	Проценат (%)
Да	18	24,3
Не	5	6,8
Једнако се третирају као сва остала дјеца	51	68,9

Табела бр. 11. Перцепција о томе да ли надарена и талентована деца превише долазе до изражаја

Одговор	Број одговора	Проценат (%)
Знатижељни, велик вокабулар, истичу се	7	29,2
Велик вокабулар	5	20,8
Креативне идеје	4	16,7
Специфични одговори на питања	3	12,5

Табела бр. 12. Начини препознавања надарених и талентованих ученика

Одговор	Број одговора	Проценат (%)
Да	12	50,0
Не	8	33,3
Понекад	4	16,7

Табела бр. 13. Заступљеност надарених и талентованих ученика у одељењу (перцепција наставника)

Одговор	Број одговора	Проценат (%)
Креативност	5	20,8
Истицање у одређеним активностима	3	12,5
Брзо завршавају задатке	2	8,3
Досада на часовима	2	8,3

Табела бр. 14. Карактеристике надарених и талентованих ученика према мишљењу наставника

Одговор	Број одговора	Проценат (%)
Да	8	33,3
Не	7	29,2
Требало би више	3	12,5
Да, колико је то могуће	1	4,2
Трудим се	1	4,2
Понекад	1	4,2
Сматрам да им треба више времена, простора и слободе давати	1	4,2

Табела бр. 15. Омогућавање адекватног приступа надареним и талентованим ученицима

Одговор	Број одговора	Проценат (%)
Додатна настава	10	41,7
Посебним програмима за усавршавање	6	25,0
Измјеном наставног плана и програма	5	20,8
Задаци за самостални рад	2	8,3
Брже прелажење градива	1	4,2

Табела бр. 16. Предлози за унапређење образовања надарених и талентованих ученика

Одговор	Број одговора	Проценат (%)
Више уклапају у друштво	1	4,2
Мање уклапају у друштво	4	16,7
Нормално уклапају у друштво	19	79,2

Табела бр. 17. Перцепција о уклапању надарених и талентованих ученика у друштво

Одговор	Број одговора	Проценат (%)
У великој мјери	2	8,3
Довољно	15	62,5
Недовољно	7	29,2

Табела бр. 18. Колико се у школи обраћа пажња на надарене и талентоване ученике

Одговор	Број одговора	Проценат (%)
Да	18	75,0
Не	1	4,2
Понекад	5	20,8

Табела бр. 19. Ставови наставника о изласку у сусрет надареним и талентованим ученицима

Одговор	Број одговора	Проценат (%)
Да	13	54,2
Не	2	8,3
Суздржан	9	37,5

Табела бр. 20. Спремност наставника да учествују у креирању програма за надарену и талентовану децу

Одговор	Број одговора	Проценат (%)
Да	2	8,3
Не	3	12,5
Једнако се третирају као сва остала дјеца	19	79,2

Табела бр. 21. Перцепција о томе да ли надарена и даровита деца превише долазе до изражаја

STUDENTS AND TEACHERS' ATTITUDES TOWARD GIFTED AND TALENTED STUDENTS

Author: ŽIVKO LEKIĆ

Email: zikas.lekic1122@gmail.com

Mentor: Assoc. Prof. Marijana Maran

Faculty of Pedagogy, Independent University of Banja Luka

Introduction: This paper examines the phenomenon of gifted and talented children in education, highlighting their exceptional potential in learning and creative activities, as well as the necessity for their identification and support in contemporary society, with a review of historical development and definitions of relevant concepts.

Aim: The aim is to identify the methods by which teachers recognize and identify gifted and talented students, as well as the approaches and forms of work applied in engaging with such students, through empirical research.

Materials and Methods: The research relies on a questionnaire comprising open-ended and multiple-choice questions, conducted in two primary schools (Georgios A. Papandreu Public Elementary School, Laktaši and Branko Ćopić Public Elementary School, Banja Luka), with a sample of 74 students (grades V–VII) and 24 teachers (grades VI–IX), supplemented by literature analysis and personal observations.

Results: Students primarily associate giftedness with talent (e.g., in learning, sports, or arts), with the majority believing that sufficient attention is paid to gifted individuals (81%) and that they integrate normally into society (70%). Teachers identify gifted students based on knowledge, creativity, and vocabulary, although opinions are divided regarding adequate support (33% consider it insufficient), with suggestions for supplementary instruction and specialized programs.

Conclusion: Gifted and talented children require greater support through specialized curricula, individualized approaches, and initiatives (e.g., sports-focused gymnasiums), as the current situation does not provide sufficient opportunities for their development, which may lead to the suppression of potential.

Keywords: giftedness; talent; learning; achievement of success; ability